

Sammendrag Kapittel 6 BM

Landskap og arealbruk

Et **naturlandskap** er et landskap dannet av geologiske prosesser og vekslende klimaforhold og er uten varige spor etter menneskelig påvirkning. Et **kulturlandskap** er et landskap som er påvirket og omdannet av menneskelig aktiviteter, for eksempel ved ressursbruk, næringsvirksomhet og bosetning.

Landskapene kan ordnes etter hvor mye de er omdannet av menneskenes aktiviteter på en skala fra det uberørte naturlandskapet til det totalt menneskeformede by- og industrilandskapet. Mellom disse ytterpunktene har vi et mangfold av kulturlandskaper. Kulturlandskapet er i stadig endring pga endring i ressursutnytting og andre menneskelige aktiviteter i landskapet.

Fjellandskapet har få spor etter menneskelige aktiviteter og oppleves av mange som et naturlandskap. Slike landskaper har vært jakt- og fangstlandskaper i århundrer og er i dag rekreasjonslandskap for mange mennesker. Kraftutbygging har gitt dramatiske inngrep i noen av disse landskapene. **Viddelandskapet** er på grunn av terreng og klima mer tilgjengelig og beboelig. Bønder og reindriftssamer har utnyttet arealressurser til beiting og høsting av husdyrfôr i viddelandskapet. Her har seterbruket vært viktig, men er borte de fleste steder i dag.

Jordbrukslandskapet, utviklet og formet av bøndene, har gjennomgått store endringer fordi jordbruket er endret fra høstingsbruk til dyrkingsbruk. I **høstingsbruket** utnyttet bøndene ressursene i utmarka, og jordbrukslandskapet bestod av oppstykkete kornåkrer, frodige slåtteenger og beitemarker. **Dyrkingsbruket**, utviklet gjennom 1900-tallet, er basert på intensiv utnytting av dyrket jord, mekanisering og spesialisering. Mange gårdsbruk er lagt ned, og driften på mange er endret. Det åpne jordbrukslandskapet er enkelte steder grodd til med busker og kratt.

På flatbygdene i Trøndelag og på Østlandet har husdyrholdet gått sterkt tilbake mens kornproduksjonen har økt. Jordbrukslandskapet her er endret fra et variert, mosaikkpreget landskap basert på manuell arbeidsinnsats og enkel teknologi, til et mer monotont og ensformig jordbrukslandskap med store åkerarealer og bruk av landbruksmaskiner.

Bebyggelseslandskapet er i stor grad formet av menneskenes aktiviteter. Tettstedene består av et sammenhengende, bebygd område med bymessig preg, og er et resultat av urbaniseringsprosessen med en flyttestrøm fra den spredt bebygde landsbygda til tettstedene. Byggeskikk med lokalt særpreg er erstattet av ferdighus med en byggestil for hver tidsperiode. Mange kommuner arbeider med **stedsutvikling**, der det legges vekt på å utvikle attraktive og miljøvennlige steder som er viktig for næringslivet og for folk som bor der.

Bylandskapet er i stor grad omformet av menneskenes aktiviteter. Ulike stilarter kommer til uttrykk i byplan og utforming av plasser, gater, bygninger og parker. **Middelalderbyene** vokste fram på 1000-tallet, blant annet Oslo, Trondheim og Bergen. På 1600-tallet ble byutviklingen i Norge påvirket av nye byplanidealer og stilarter fra kontinentet. Kristiansand, Kongsberg og Fredrikstad og Christiania ble oppført i **renessansetil**. **Barokken** etterfulgte renessansen på 1600-tallet, og Trondheim ble etter bybrannen i 1681 gjenoppbygd etter barokkens prinsipper.

På 1800-tallet ble hovedstaden Christiania bygd ut. Industribedrifter vokste fram langs Akerselva, og sentrumsområdet med blant annet Karl Johans gate ble bygd ut. Store bygninger som slottet, universitetsbygningen og stortingsbygningen stod ferdig på 1800-tallet. Folketallet økte og førte til at byen vokste ut over omkringliggende jordbruksbygder.

Arealer er en viktig ressurs. Mange konkurrerende interesser knyttet til arealbruken kan føre til konflikter og kamp om arealene. Jordbruksarealene opplever sterkt press, spesielt rundt byer og tettsteder, ved bygging av boliger, veier og parkeringsplasser, jernbanenett, kjøpesentre og golfbaner.

Villmarkspregede områder, områder uten spor av tyngre tekniske inngrep, utgjorde i år 1900 omtrent halvparten av landet og i dag kun 12 %. Utbygging av fritidsboliger og rekreasjonsbyer har endret arealbruken og kulturlandskapene. Kraftlinjer og utbygging av vindkraft krever også arealer. Kystområder og strandsonen er attraktive områder for friluftsliv, men også til boligformål, fritidsbebyggelse og næringsvirksomhet.

Arealplanlegging er viktig for å oppnå en ønsket utvikling i arealbruken. Plan- og bygningsloven er den viktigste loven som styrer arealbruken i kommunene. Opprettelse av kjerneområder for jord- og skogbruk, med klare grenser rundt jordbruksarealene, kan redusere presset på jordbruksarealene. Vern av områder er et annet tiltak for å bevare natur- og kulturlandskaper.

Landskapet representerer ulike **verdier** for folk, og kan deles inn i **økonomiske verdier** og i **ikke-økonomiske verdier**. De økonomiske verdiene tillegges oftest størst vekt. Landskapet og omgivelsene bidrar også til å gi oss identitet, tilhørighet og inspirasjon. Arkitekter, samfunnsplanlegger og allmennheten er blitt mer bevisst estetikken i utformingen av omgivelsene, og kommuneplanerne bygger ofte på en stedsanalyse i arealplanleggingen.

Internasjonale avtaler om natur- og kulturvern er viktig, og UNESCOs liste over verdensarven inneholder områder og objekter som er uerstattelige kultur- eller naturverdier i en global sammenheng. Norge har ført opp sju steder på denne lista.